

תוכן

מבוא 2

1. תפיסת הרע במשנת רס"ג 3

1.1 רקע 3

2.1 תפיסת העולם, האדם והרע בפילוסופיה 4

3.1 הרע אצל רס"ג 5

2. תפיסת הרע במשנת הזוהר 7

1.1 רקע 7

2.1 תפיסת הרע אצל חסידי אשכנז הקדומים 8

3.1 הרע אצל הזוהר 10

3. ניתוח ההבדלים בין רס"ג לבין הזוהר 13

סיכום 16

ביבליוגרפיה 17

מבוא

רבי סעדיה גאון, הינו מגדולי הוגי ישראל, וההוגה הראשון הידוע אשר כתב ספר מסודר, המחולק לפרקים ולנושאים, ואשר מברר באופן עקבי שאלות של בירור עיקרי האמונה. רבי סעדיה גאון, כותב את ספרו "הנבחר באמונות ובדעות", ומבסס את חיבורו זה על יסודות ההגות הפילוסופית והמוסלמית בתקופתו.

רבי סעדיה גאון מייצג את האסכולה הפילוסופית אשר התפתחה בעם ישראל, כאשר נמנים עימה רבי משה בן מימון, רבי לוי בן גרשם (רלב"ג), רבי שלמה אבן גבירול, רבי חסדאי קרשקש ועוד חכמים רבים.

בתוך אסכולה זו, קיימות גישות שונות וזרמים שונים, אשר המאפיין המרכזי שבהם, הוא ניסיון החקירה המבוסס על כללי הלוגיקה והרציונל.

לעומת אסכולה זו, קיימת האסכולה הקבלית, אשר בתוכה נמנים חיבורים וחכמים כדוגמת ספר הבהיר, ספרות ההיכלות, רבי משה בן נחמן, רבי יצחק סגי נהור, רבי אלעזר מוורמז רבי יוסף גיקטיליא ועוד חכמים רבים נוספים. באסכולה הקבלית, התקבל עם השנים, "ספר הזהר" אשר הפך בהמשך להיות ספר קאנוני בספרות הקבלית.

בעבודה זו, ברצוני לברר ולהשוות בין האופן שבו רבי סעדיה גאון רואה את מושג הרע בעולם וכיצד הוא משפיע על תפקיד האדם בעולם ובעבודת הא-ל, לבין האופן שבו הרע נתפס בספרות הזהר, וכיצד הוא משפיע על האדם ועבודתו.

אנסה בעבודה זו להתחקות אחר הגורמים אשר הובילו את רס"ג ואת הזהר לראות באופן כזה או אחר את הרע, וכן מה הם הדברים הנגזרים מאותם אופני הסתכלות, כגון יחס האדם אל העולם.

1. תפיסת הרע במשנת רס"ג

1.1 רקע

סעדיה בן יוסף, שמכונה "רבי סעדיה גאון" (רס"ג), נולד בשנת 882 לספירה, בפאיום במצרים. בסביבות גיל שלושים הוא נמלט משם ועלה לארץ. רקע הבריחה איננו ברור, אולם ייתכן שזה בעקבות רדיפות הקראים (שביד, 2009). כבר במצרים הוא ראה בעצמו כמנהיג המעוּתד של העם היהודי, וכמי שנועד להגן על העם היהודי במאבקיו השונים (ברודי, 2006).

הוא שהה כעשר שנים בארץ ישראל, ועמד בקשרים עם גאוני ארץ ישראל, ובשנת 922 עבר לבבל. בשנת 921-923 התעורר פולמוס גדול בין חכמי ארץ ישראל לבין חכמי בבל בנוגע לקביעת הלוח העברי. רס"ג נטל חלק חשוב במערכה זו וכתב אגרות שונות לתפוצות, על מנת שלא יקבלו את עמדתו של ראש ישיבת ארץ ישראל, בן מאיר גאון. כנראה שפולמוס זה, היה אחד מהסיבות שרס"ג קיבל את המינוי לעמוד בראשות ישיבת סורא, בשנת 928 (ברודי, 2006).

מינויו של רס"ג, נעשה על ידי ראש הגולה, דוד בן זכאי, אולם בהמשך בעקבות תקרית שהתרחשה בין רס"ג לבין בן זכאי, האחרון פעל להדיחו מראשות הישיבה (ברודי, 2006), רס"ג נפטר בשנת 942 (שביד, 2009).

בתקופה שבה רס"ג חי, האסלאם שלט על אזורים רחבים, כגון בבל, פרס, ארץ ישראל מצרים וצפון אפריקה, ובספרד. במציאות זו, נמצאו כתשעים אחוז מכלל היהודים בעולם תחת שליטה אסלאמית. שליטה זו, אפשרה ברמה הטכנית, הידוק קשרים בצורה טובה יותר בין קהילות רחוקות של היהודים. התקשורת והדרכים היו סדירים ויעילים יותר. מציאות זו תרמה להידוק הקשרים עם המרכז התורני בבבל ועליית כוחם של ישיבות בבל.

אולם, בנוסף לכך, גם תופעה רחבה של המרות דת התחילו להיות נפוצות. חלק מהסיבות היו מטעמי נוחות, והשגת משרות טובות יותר. אולם סיבות נוספות היו גם השפעות תרבותיות. התרבות החדשה הייתה אוניברסאלית, וקראה לכלל העולם להתאסלם. בתוך התרבות האסלאמית, קמו תנועות, כגון הכלאם, אשר עסקו בדיונים ופולמוסים על מנת להוכיח את אמיתת הדת. בדיונים אלו, היו מעורבים גם נוצרים וגם יהודים, והללו נצרכו לברר ולהוכיח את אמיתות הדת, בדרכים שונות (ברודי, 2006).

העולם המוסלמי, החיה מחדש גם את עולם החשיבה היווני. חכמים מוסלמים שונים, תירגמו את ספריהם של אפלטון, אריסטו, הירונימוס ועוד. בכך גם אופן החשיבה הרציונליסטי-פילוסופי יווני חדר לעולם המוסלמי, והיווה חלק משמעותי מהדיונים אודות הדת באסלם. השפעה זו הגיע גם לעולם היהודי. מגמה